

end walls, their shortcomings, we propose an innovative architectural and design solutions end walls, in particular, of the industrial buildings on the basis of the properties of ambicionamos standard wall panels, providing a simplification of the end walls, lower cost buildings in the new construction, etc.

УДК 72.009+75.011.2+32.019.51

Перетуда Є. В. ,

*завідувач кафедри політичних наук Київського національного
університету будівництва і архітектури,
доктор політичних наук, професор*

Івашко Ю. В. ,

*професор кафедри основ архітектури Київського національного
університету будівництва і архітектури,
доктор архітектури, професор*

СИМВОЛІЧНА ПОЛІТИКА ТА ЇЇ РОЛЬ У ПІДГОТОВЦІ АРХІТЕКТОРА

Анотація: символічна політика є підгалуззю науки, яка розвивається на рівні міждисциплінарної взаємодії. Її вивчення спрямоване на формування знань щодо взаємодії архітектури та суспільства. Поширення її візуальних засобів пов'язане з більшою їх ефективністю порівняно з дискурсом. Символічна політика є знаряддям й держави, й громадянського суспільства. Тому в умовах суспільної кризи загострюються суперечності між архітектурою та образотворчим мистецтвом.

Ключові слова: символ, символічна влада, символічна політика, візуалізація, архітектура, муралізм.

При підготовці архітектора важливу роль відіграють політологічні знання. Причому це відбувається не лише тому, що архітектура віддзеркалює, рефлектує політичні відносини, а й тому, що вона їх сама формує, а відтак визначає характер, напрями суспільно-політичного розвитку. Тому, на нашу думку, виховання високопрофесійного архітектора невід'ємною складовою має, зокрема, формування знання глї те, як архітектура впливає на політичну свідомість та політичну поведінку громадян та соціальних груп, а відтак на становлення політичної системи, а також навичок щодо реалізації цих знань на практиці.

Вказаний вплив здійснюється значною мірою через реалізацію символічної функції архітектури. Тому важливим елементом архітектурної освіти є опанування політичного символізму архітектури. Вивчення ж останнього спирається на теоретичні знання не лише з архітектурних дисциплін та політології, а й з символічної політики.

Символічна політика завжди відігравала велику роль в управлінні суспільством. Вибухове зростання цієї ролі в останні десятиліття пов'язане, зокрема, з інтенсивним розвитком комунікаційних технологій, підвищенням рівня освіти громадян та залученням широких мас до суспільно-політичного життя.

Дослідженню символічного у суспільстві присвячені праці Р. Барта, П. Бергера, Г. Блумера, Ж. Бодрійяра, П. Бурд'ю, Ж. Дельоза, М. Еліаде, Е. Кассіра, Г. Ласуела, О. Лосєва, Т. Лукмана, М. Мамардашвілі, Ч. Тейлора, Е. Фрома, М. Фуко, Ю. Хабермаса. Сам термін «символічна політика» та перші її концепції з'явилися з 1960-тих років – їх авторами були П. Бурд'ю, М. Едельман, Т. Мейер, Д. Мосс, У. Сарцинеллі, С. Поцелуєв, О. Малінова. В Україні символічну політику вивчають В. Бушанський, Л. Климанська, В. Полянська, міфологічні її аспекти – В. Бебик, М. Головатий, М. Розумний, Ю. Шайгородський. Питанням комунікаційних технологій, маніпулювання свідомістю присвячені праці О. Зернецької, Ю. Левенця, В. Осовського, В. Петрика, Г. Почепцова, Д. Яковлева. Останніми роками різним аспектам символічної політики – її механізмам, символічним ресурсам влади тощо – були присвячені праці А. Акайомової, М. Бутиріної, І. Дебенка, Л. Зубрицької, Г. Ільтьо, С. Лазарева, О. Михайлюк, П. Олещука, Ю. Прокопчука, О. Славіної.

Класик символічної політики М. Едельман визначав символ як «спосіб організації репертуара того, що пізнається, у смисли, як основа механізму осягнення соціальної реальності, а відтак соціальної поведінки» [30, с. 33–35]. Відтак, з одного боку, символ є умовним позначенням предмета, поняття або явища, художнім образом думки, ідеї, почуття, з іншого – він опосередковує трансформацію останніх у дію.

Роль символу в суспільних комунікаціях, зокрема у політичній сфері, зумовлена його властивостями, серед яких виокремлюють: інформаційну компресію (накопичення та передача інформації у лаконічному вигляді); конвенційність (символ як результат суспільного консенсусу); атрактивність (здатність керувати увагою реципієнта); адаптивність (спрощення соціальних явищ, адаптація інформації до масової свідомості); проактивність (здатність виступати навігатором у сприйнятті реципієнтом інформації); ретроактивність (здатність активізувати історичний досвід, смисли) [4 ; 26]. Завдяки цим властивостям символи мають потужний інтегративний потенціал. Вони

«уможливлюють об'єднання там, де суто матеріальні інтереси можуть розмежувати людей» [21]. Це досягається через формування «емоційного консенсусу» (формула С. Поцелуєва), стимулювання символічної політичної участі, протидію політичному опоненту.

У політичній науці сформувався поняття символічної влади, яку П. Бурдйо визначає як владу стверджувати або змінювати світобачення і, таким чином, впливати на світ. Завдання символічної влади – «конструювати реальність, встановлюючи гносеологічний порядок: безпосереднє світосприйняття (особливо – відчуття соціального світу) передбачає те, що Дюркгейм називав ...«гомогенним сприйняттям часу, простору, числа, причини, що робить можливим згоду між умами» [28, с. 407]. Відтак влада вміщується не в самих символах, а в процесі їх використання тими, хто здійснює владу, та тими, що на собі відчуває її [2, с. 95].

Зростання ролі символічної політики зміщує акценти серед ознак політичної влади, зокрема, у розумінні такої її ознаки як здатність до примушування підлеглих. Погоджуючись, що примус – важливий елемент влади, П. Бурдйо водночас звертає увагу на те, що за умов символічної влади примус має інший характер. Саме тому він впроваджує термін «символічного насильства» [3].

Символічна політика визначається вченими як «діяльність політичних акторів, спрямована на виробництво та просування/навіювання як домінуючих певних способів інтерпретації соціальної реальності» [11]. Інші дослідники визначають символічну політику як вид політики, що «спрямований на конструювання й підтримання легітимності влади на рівні довіри до її інститутів та персонажів, реалізується через субституції (підміна політичної реальності в свідомості громадян), відтворення ...суспільного договору в символічних діях, нагнітання (підміна політичної реальності та шантаж політичної свідомості маніпулятивними засобами), відтворення харизматичного права на законну владу» [17, с. 7]. Відтак функціями символічної політики є формування символічних інтерпретацій в політичній свідомості населення, яке б забезпечувало ірраціональний вибір об'єктом влади тих рішень, принципів, норм, які йому пропонує суб'єкт.

Не заперечуючи того, що влада цілеспрямовано нав'язує громадськості корисні для влади ілюзії [18, с. 73], зазначимо, що механізм дії символічних систем складніший. Їх імплантація має певні обмеження. Це неможливо зробити, якщо та чи інша символічна конструкція не має підґрунтя в історичному досвіді індивіда або групи, в його підсвідомості. В цьому контексті завданням суб'єкта символічної політики є не стільки пряме нав'язування, скільки актуалізація певних складових підсвідомості,

«витягування» у сферу свідомості тих її конструкцій, які цьому суб'єкту вигідні.

Специфіка символічних систем полягає в тому, що вони підтримуються саме силою колективної віри в них. Підвладні добровільно погоджуються з ними [18, с. 69], внаслідок чого у суспільстві підтримується «емоційний консенсус» як умова його керованості. Відтак важливою умовою реалізації символічної влади є символічний капітал. Під цим розуміють насамперед довіру підвладних до влади. Автором цього терміну був П. Бурдьйо, який, крім економічного, виокремив інші види капіталу – культурний соціальний та символічний. Останнім, на його думку, є будь-яка форма капіталу, яка визнана легітимною членами суспільства, яка сприймається ними як цінність [29].

Також важливо вказати на такий бік символічної політики як символічна політична участь. Зазначений «емоційний консенсус» ґрунтується на формуванні у підвладних відчуття причетності до політики. Проте дослідники символічної політики переважно вважають, що ця участь є ілюзорною. У. Сарцінеллі зазначає, що символи створюють ілюзію участі, насправді сприяючи політичній пасивності. Але деякі вчені звертають увагу на те, що вибір на користь ілюзорної участі для підвладних може бути свідомим, оскільки «звільняє від політичної відповідальності» [18, с. 69].

У науці активно вивчається механізм символічної політики. О. Славіна визначає його як «комплекс взаємопов'язаних заходів впливу на політико-дискурсивний простір: генерування політичного символу, створення контекстного поля символу, розгорнення політичного символу в комунікаційному просторі» [20, с. 204]. Інструментами символізації, на її думку, є міфологізація, ідеологізація, метафоризація, театралізація, ритуалізація. Серед компонентів символічної політики називають політичні міфи, ритуали, метафори. Деякі дослідники відносять до них політичні ідеології [9]. Ідеології – це раціоналізована форма політичної свідомості, що, на перший погляд, суперечить принципам символічної політики, заснованої на емоційній ідентифікації з реальністю. Але ідеології породжуються політичними інтересами, тому сучасні ідеологи також використовують політичні міфи у політичній боротьбі, таким чином зближуючи ідеологію та міф. Метою символічної ідеологізації є «інсценування фундаментальних ідеологічних протилежностей», що використовується в інтересах передвиборної боротьби, зокрема й для дискредитації опонентів [18, с. 68]. Це особливо актуальне у поліетнічних суспільствах, оскільки, як вже говорилося, в них функціонують різні міфи.

Але в контексті питання про архітектурну освіту нас особливо цікавить такий інструмент символічної політики як візуалізація. Символічна політика не

обмежується дискурсом. Значне місце у ній посідають невербальні засоби. На думку С. Поцелуєва, сучасний етап символічної політики відрізняється якраз тим, що особливої ролі набуває візуальна інформація, яка змінює академічно-книжковий дискурс на мозаїчно-іконографічну образність, раціональне «умовляння» – на рекламну «спокусу», що підвищує попит на символічну політику [18, с. 63].

Поширення візуальних засобів символічної політики пов'язане з більшою їх ефективністю, що зумовлено естетичними можливостями, більшою стійкістю емоційних станів, які вони викликають у реципієнтів, ніж семантична інформація [37, с. 131], самою специфікою політичних переконань, які, на думку дослідників, базуються не на фактах та раціональних аргументах, а на сприйнятті колективного досвіду, цінностей, значень. Тому деякі дослідники доходять навіть висновку, що символічна політика власне є засобом візуалізації політичних розходжень, а Т. Мейер, наслідуючи П. Бурд'ю, запроваджує термін «естетичне насильство» [36, с. 174].

Прикладом практичного застосування знання про візуалізацію як інструмент символічної політики є дослідження стріт-арту. Родоначальники муралізму Д. Сікейрос, Д. Рівера вказували на його політичне значення. Проте потенціал образотворчого мистецтва у цій сфері майже не вивчався, зокрема й в Україні, хоча вибух муралізму в останні роки свідчить про значну його роль у постреволюційній реальності. Виключення становили, зокрема, праця Г. Цуканової, але вона присвячена стріт-арту як соціальній рекламі, та окремі ідеї інших дослідників (так, А. Акаймова виокремлює семантичні шари у тлумаченнях графічних символів [1, с. 35]). Автори цієї статті останнім роком, прагнучи заповнити цю лауну, також опублікували низку статей щодо політичних аспектів розвитку муралізму після Революції Гідності [12 ; 13 ; 14].

Більше того, навіть в літературі з архітектури та мистецтвознавства безпосередньо питання естетизації міського середовища України засобами муралізму не досліджувалися (виключення становлять праці співавтора цієї статті [7]), на відміну від розвитку стріт-арту в інших країнах [32 ; 35]. Як й у політології, ми можемо констатувати лише вивчення окремих аспектів, які торкаються цього явища. Так, специфіка проявів національної самобутності в архітектурі та мистецтві висвітлена у монографії В. Чепелика [24]. Темі національної ідентичності в архітектурі в умовах ідеологічної детермінації присвячена дисертація Б. Черкеса, який ввів до галузі теорії та історії архітектури і містобудування категорію ідентичності і подав концепцію формування національної ідентичності засобами архітектури, встановив, що утвердження національних та політичних ідентичностей у просторі міст виражається в розташуванні репрезентативних споруд в історичних центрах,

таким чином руйнуючи стару національну ідентичність. Міфопоетична складова в архітектурі досліджувалася С. Шубович [25], яка встановила, що міфопоетичні уявлення найсильніше виражаються в архітектурі в силу її матеріальної основи, оскільки для архітектури притаманна організація просторів, що просторово-світлова мова втілюється в домінантах як засобі поєднання диференційованого просторового середовища. Це ж актуальне й для сучасних засобів гармонізації простору за допомогою розписів на фасадах, оскільки, по-перше, такі будівлі стають втіленням певного світогляду, а по-друге, новими домінантами-носіями певної ідеології. Тема інтернаціонального і регіонального у стилеутворенні модерну була досліджена Ю. Івашко [8], яка проаналізувала методи естетичного впливу архітектури модерну, ознаки регіональної самобутності та їх важливість у становленні національної ідентичності.

Отже, ми можемо зробити висновок, що символічна політика є підгалуззю знання, яка розвивається на рівні міждисциплінарної взаємодії, зокрема, між архітектурою, політологією, соціологією. Вона має свої об'єкт, предмет, закономірності розвитку, методи пізнання. Її вивчення спрямоване, зокрема, на формування знань щодо взаємодії архітектури та суспільства, зокрема його політичного середовища, та дасть змогу поглибленого опанування політичного символізму самої архітектури.

Водночас слід зупинитись й на деяких дискусійних аспектах символічної політики, тим більше, що вони мають безпосереднє відношення до архітектури та мистецтва. Багато дослідників вважає державу ключовим гравцем символічної політики [10, с. 92], відстоює погляд, що її механізми використовує саме влада. Це стосується й того випадку, коли до них вдаються опозиційні політичні сили. Адже різниця між владними та опозиційними елітами з точки зору відносин з суспільством непринципова. Метою обох є символічна політична участь громадян.

Погоджуючись з тим, що влада є найбільш потужним гравцем на полі символічної політики, все ж зазначимо, що вона не є єдиним таким гравцем. Більше того, зростання ролі символічної влади та символічної політики у сучасному суспільстві визначається якраз «розпорошенням влади у суспільстві» (формула О. Тофлера), втратою державою монополії на конструювання реальності, перетворенням політики на простір символічної конкурентної боротьби між індивідуальними та колективними політичними агентами за конструювання, навіювання та визнання як легітимних певних понять, уявлень та поглядів [2, с. 92]. Вже М. Едельман звернув увагу на те, що серед суб'єктів символічної політики є не лише держава, а й групи громадянського суспільства. Т. Мейер взагалі виокремив три варіанти

символічної політики: «зверху», «знизу» та «зверху й знизу одночасно» [36, с. 177]. Символічну політику «знизу» він зводить до протестної політики, до демонстративного порушення норм, які нав'язує влада. На думку Ш. Ейзенштадта, настрої протесту піддають сумніву символічні коди та орієнтації, які найбільшою мірою інституціоналізовані [31, с. 170].

Виокремлені Т. Мейером та Ш. Ейзенштадтом аспекти символічної політики особливо властиві часам суспільних трансформацій. Як вважає Г. Гілл, «зміна політичного режиму – це не лише зміна політичних інститутів, а й перебудова усієї системи уявлень, на яких ґрунтується взаємодія людей в межах цих інститутів. Причому, чим радикальніше зміна режиму, тим більше часу потрібно на перелаштування символічної системи [33]. Українська дослідниця В. Полянська зазначає, що у процесі зміни соціальної структури, соціально-економічної та політичної атмосфери «може відбуватися руйнування раніше існуючих форм, або ж надання їм іншого значення, що відповідає новій ситуації та перебігу подій» [17, с. 7]. З іншого боку, як зазначалось, підвищення значущості символічної політики пов'язане з демократизацією суспільства, яка властива трансформаційним періодам. Демократизація призводить до позбавлення державних інституцій функцій єдиного центру конструювання символічної картини політичної реальності [19]. На думку І. Дебенка, шляхом символізування здійснюється делегітимація формальних інституцій, закладається у суспільну свідомість бажаний інституційний порядок [6]. Ролі символічної політики, зокрема її візуалізації, у революціях сприяє й те, що візуальні її засоби, в першу чергу образотворчі, насамперед спрямовані на молодь [23], найбільш революційну групу.

Тому природно, що роль символічної політики зростає в ході нинішніх демократизаційних реформ в колишніх соціалістичних країнах. В останні роки з'явилась низка праць закордонних дослідників, в яких вивчаються особливості символічної політики в ході реформ у пострадянських країнах [27 ; 33]. Україна демонструє яскравий приклад в цій сфері. Наше дослідження свідчить, що найбільш плідними для розвитку стріт-арту стали часи в ході та після Помаранчевої революції 2004 р. та Революції Гідності 2013-2014 рр.

В цьому контексті слід виокремити розбіжності в опозиційному, революційному потенціалі архітектури та мистецтва. Перша, дійсно, є знаряддям символічної політики насамперед в руках держави (або місцевої влади). Це пов'язане, зокрема, з більш щільним контролем влади над містобудуванням через механізми затвердження генеральних планів розвитку населених пунктів, видачі дозволів на здійснення будівельних робіт та введення об'єктів в експлуатацію, внаслідок значної вартості будівництва тощо. Сприяє

цьому й специфіка самої архітектури, адже перед архітектором стоїть завдання композиційної цілісності.

Інша справа – образотворче мистецтво, зокрема стріт-арт. Це більш демократичний, ніж архітектура, вид мистецтва внаслідок меншої коштовності, більшої фрагментарності (на відміну від архітекторів, муралісти мислять категорією одного об'єкта), більшої абстрактності, оскільки в ньому широко застосовується прихований зміст тощо.

Вже згадувані Д. Сікейрос та Д. Рівера вважали муралізм революційною зброєю [16, с. 201], схоже його оцінюють й деякі сучасні дослідники – як протест проти догм суспільства [34]. Характерною є гасло одного з фестивалів муралізму в Україні: «Мистецтво – наша зброя» [39].

Свою роль стріт-арт відіграв в революційних подіях у Франції в 1968 р. (рух «Вулиці без кордонів»), які змінили як країну, стимулювали прихід цінностей лібералізму та толерантності, так й ставлення до стріт-арту, який став розглядатися як служіння суспільству. Також не дивно, що вибух муралізму припав на період Революції Гідності та постреволуційного періоду.

Звичайно, не усі райтери суб'єктивно орієнтовані на політичну дію. Так, гаслом райтерів з Мелітополя є: «Мир ярче! Город чище! Люди добрее» [38], а відома київська група *Interesni kazki*, яку характеризують муралі на казкові сюжети, метою діяльності вважає «позитивний вплив на людину» [22]. Особливо «неполітичні» муралі стали поширюватися по мірі поступового розчарування суспільства у діяльності нової влади. Але це не означає, що вони не мають політичного підтексту. Так, київський мер закликає муралістів активізуватись, зробити місто комфортнішим, очевидно, сподіваючись, що це позитивно вплине на ставлення мешканців до влади. Посилити контроль над райтерами прагнуть владні структури й у інших містах, міські організації партій. Активною в цьому є влада Вінниці [15], Одеси [5] та ін. Еліти організують конкурси, фестивалі, займаються пошуком спонсорів.

Таким чином, зростання формально деполітизованої тематики муралів свідчить про збільшення впливу політичних сил на муралізм. Іншими, крім перерахованих, інструментами встановлення такого впливу є збільшення замовних муралів та перехід вуличного мистецтва до виставкових залів. Також потроху поширюється антиестетика та сюрреалізм, що є свідченням кризових явищ, втрати ідеалів і депресивних тенденцій. Сприяє встановленню контролю над муралізмом й економічна криза. В цьому разі застосовуються пряме замовлення та фінансування, зокрема у формі конкурсів; фінансування через громадські установи (наприклад, навчальні заклади), фестивалі.

Вищесказане змушує нас висунути гіпотезу, яка надалі потребуватиме додаткової верифікації. Теоретичні дискусії щодо того, чиїм інструментом

більше є символічна політика – держави або громадянського суспільства, на рівні містобудування трансформується в цікаву суперечність між архітектурою та образотворчим мистецтвом. Якщо перша здебільшого контролюється владою (державною, місцевою), то художники, хоча теж виконують соціальне замовлення, більш вільні від впливу влади. За умов стабільного розвитку суспільства, коли влада в цілому адекватно репрезентує громадську думку, ця суперечність не помітна сильно. Але ситуація змінюється в кризових умовах, коли суспільство незадоволене владою і це впливає на твори митців. Саме тоді суперечність між архітектурою та образотворчим мистецтвом загострюється.

Література

1. Акайомова А. Невербальні знаки в політичній семіотиці [Текст] / А. Акайомова // Політичний менеджмент. – 2010. – № 5. – С. 31–37.
2. Бурдьє П. Социология политики / П. Бурдьє. – М. : Социологос, 1993. – 336 с.
3. Бурдьє П. Воспроизводство : элементы теории системы образования [Электронный ресурс] / П. Бурдьє, Ж.–К. Пассрон. – Режим доступа : <http://gtmarket.ru/laboratory/basis/5415>.
4. Бутиріна М. Символ як інструмент прикладних соціально-комунікаційних технологій / М. Бутиріна // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. – Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2011. – Т. 24 (63). – С. 396–401.
5. В Одессе закончено восстановление дома Бабеля, на стенах появились муралы [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://mayak.org.ua/news/in-odessa-finished-the-restoration-of-the-house-of-babel-on-walls-there-were-murals-photo/>.
6. Дебенко І. Символізація політики та інституційна трансформація суспільства [Електронний ресурс] / І. Дебенко. – Режим доступа : http://www.rusnauka.com/13_EISN_2012/Politologia/3_109499.doc.htm.
7. Івашко О. Д. Муралізм в міській стратегії гармонізації фасадів / О. Д. Івашко, Ю. В. Івашко // Регіональна політика : законодавче регулювання та практична реалізація : матеріали Першої Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 24-25 листопада 2015 р.) / Мін-во освіти і науки України, Київський нац. ун-т будівн. і архіт-ри та ін. – Київ–Тернопіль : Астон, 2015. – С. 33-37.
8. Івашко Ю. В. Основи стилеутворення модерну в архітектурі України (кінець XIX – початок XX століття) / Ю. В. Івашко. Автореф ...д-ра архітектури. – К., 2013.
9. Кирсанова Н. П. Символические ресурсы политической власти : дис. ...канд.соц.наук : спец. 23.00.02 «Политические институты, этнополитическая

конфликтология, национальные и политические процессы и технологии» / Н. П. Кирсанова. – СПб, 2006. – 156 с.

10. Малинова О. Ю. Символическая политика и конструирование макрополитической идентичности в постсоветской России / О. Ю. Малинова // Полис. – 2010. – №2. – С. 90–105.

11. Малинова О. Ю. Тема прошлого в риторике президентов России [Электронный ресурс] / О. Ю. Малинова // Pro et Contra. – 2011. – Т. 15, № 3–4. – С. 106–122. – Режим доступа : carnegieendowment.org/files/ProetContra_52_106-122.pdf.

12. Перегуда Є. Стріт-арт як чинник культурного розвитку та елемент символічної політики у постреволюційній Україні / Є. Перегуда, О. Івашко // Stosunki międzykulturowe. – Zielona góra, 2016. – Том 1. – С. 155–174.

13. Перегуда Є. В. Взаємодія влади та громадянського суспільства в контексті активізації символічної політики в Україні / Є. В. Перегуда, О. Д. Івашко // Людина, суспільство, політика : актуальні виклики сучасності : матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса, 12-13 лютого 2016 р.) / за загальною редакцією д.політ.н., професора Д. В. Яковлева. – Одеса : Національний університет «Одеська юридична академія», 2016. – С. 46-50.

14. Перегуда Є. В. Візуалізація як механізм символічної політики (кейс муралізму у пост революційній Україні) / Є. В. Перегуда, О. Д. Івашко // Держава і право : Збірник наукових праць. Серія Політичні науки. Випуск 71 / Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького НАН України. – К. : Вид-во «Юридична думка», 2016. – С. 3–14.

15. Переможці конкурсу VIN-ART-CITY : сайт Вінницької міської ради [Електронний ресурс]. – Режим доступу :

<http://playday.vmr.gov.ua/Lists/VinArtCityList/CompactMode.aspx>.

16. Полевой В. М. Двадцатый век. Изобразительное искусство и архитектура народов мира / В. М. Полевой. – М. : Советский художник, 1989. – 456 с.

17. Полянська В. Ю. Символічна політика як система політичних технологій : автореф. дис ... канд. політ. наук : 23.00.02 / В. Ю. Полянська ; Дніпропетр. нац. ун-т. – Дніпропетровськ, 2004. – 18 с.

18. Поцелуев С. П. Символическая политика: констелляция понятий для подхода к проблеме / С. П. Поцелуев // Полис. – 1999. – № 5. – С. 62–75.

19. Прокопчук Ю. С. Символічна влада та символічна політика як конститутивні засади конструювання політичного поля / Ю. С. Прокопчук // Сучасне суспільство : політичні науки, соціологічні науки. – 2013. – № 2. – С. 5–12.

20. Славіна О. В. Символізація політичної реальності : трансформація концептуального дискурсу / О. В. Славіна. Дис... канд. політ. наук ; 23.00.01 – теорія та історія політичної науки; Дніпропетровський нац. ун-т ім. Олеся Гончара. – Дніпропетровськ, 2015. – 237 с.
21. Стоун Д. Парадокс політики. Мистецтво ухвалення політичних рішень / Д. Стоун. – К. : Видавничий дім «Альтернативи», 2000. – 304 с.
22. УКР МУРАЛІЗМ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://parasol-studio.com/uk/visualkaintervju/76-ukrmuralism.html>.
23. Цуканова Г. Сучасне вуличне графіті як форма соціальної реклами [Електронний ресурс] / Г. Цуканова // Український науковий журнал «Освіта регіону». – 2013. – № 1. – Режим доступу : <http://social-science.com.ua/article/1010>.
24. Чепелик В. В. Український архітектурний модерн / В. В. Чепелик. – К. : КНУБА, 2000. – 196 с.
25. Шубович С. О. Міфопоетична культура в естетиці міста (наукові основи – мистецтво – архітектура): Навч. Посібник / С. О. Шубович. – Харків : ХНАМГ, 2008. – 120 с.
26. Ярошенко В. М. Символічна політика та символи в інформаційно-комунікативному просторі: аспекти впливу / В. М. Ярошенко, І. О. Присяжненко // Наукові праці [Чорноморського державного університету імені Петра Могили комплексу «Києво-Могилянська академія»]. Серія : Політологія. – 2014. – Т. 248, Вип. 236. – С. 28–33.
27. Vjola С. The impact of «symbolic politics» on foreign policy during the democratization process [Электронный ресурс] / С. Vjola. — Режим доступа: www.ksg.harvard.edu/kokkalis/GSW2/Vjola.PDF. Gill G. Op. cit.
28. Bourdieu P. Sur le pouvoir symbolique // Annales. Economic. Societe. Civilisations. – 1977. – № 3. – P. 405–412.
29. Bourdieu P. The forms of capital / P. Bourdieu // Handbook of theory and research for sociology of Education. – New York : Greenwood Press, 1983. – P. 241–258.
30. Edelman M. Politics as symbolic action. Mass arousal and quiescence / M. Edelman. – Chicago : Markham publishing company, 1971. – 188 p.
31. Eisenstadt S. N. Symbolic Structures and Social Dynamics. With Special Reference to Studies of Modernization / S. N. Eisenstadt // S. N. Eisenstadt, I. Rossi (ed.). Structural Sociology. New York: Columbia University Press, 1982. – P. 149–179.
32. Gastman R. Street World : Urban Art and Culture from Five Continents / R. Gastman, C. Neelon, A. Smyrski. – Harry N. Abrams, 2007. – 384 p.

33. Gill G. Symbolism and regime change : Russia / G. Gill. – Cambridge : Cambridge University Press, 2013. – VIII+246 p.
34. Hundertmark C. The art of rebellion : world of streetart. – Gingko Press, 2003. – 143 p.
35. McCormick C. Trespass : A History Of Uncommissioned Urban Art / C. McCormick. – Tashen, 2010. – 318 p.
36. Meyer T. Die Transformation des Politischen / T. Meyer. – Frankfurt/Main, 1994. – 205 s.
37. Moles A. Information Theory and Esthetic Perception / A. Moles. – Urbana : University of Illinois Press, 1968. – 221 p.
38. PEOPLE.ua [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://vk.com/public72651019>.
39. Respublica Festival [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://www.google.com/culturalinstitute/u/0/exhibit/gQoTJdRC?projectId=street-art&hl=uk>.

Аннотация

Символическая политика является подотраслью науки, которая развивается на уровне междисциплинарного взаимодействия. Ее изучение направлено на формирование знаний о взаимодействии архитектуры и общества. Распространение ее визуальных средств связано с большей их эффективностью по сравнению с дискурсом. Символическая политика является орудием и государства, и гражданского общества. В условиях общественного кризиса обостряются противоречия между архитектурой и изобразительным искусством.

Ключевые слова: символ, символическая власть, символическая политика, визуализация, архитектура, мурализм.

Summary

Symbolic politics is subsience which is developed at interdisciplinary interaction. Its study is aimed at formation of knowledge on the interaction between architecture and society. The expansion of its visual methods is associated with greater efficiency compared to discourse. Symbolic politics is an instrument of both the state and civil society. In conditions of social crisis the contradictions between the architecture and the art are sharpened.

Key words: symbol, symbolic authority, symbolic politics, visualization, architecture, muralizm.

УДК 72.01

Швець Є. В.

аспірант кафедри інформаційних технологій в архітектурі КНУБА

РОЛЬ СЕРЕДЗЕМНОГО МОРЯ У ФОРМУВАННІ ТА РОЗВИТКУ МУЛЬТИКУЛЬТУРНОГО МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Анотація: загальний огляд унікального середземноморського цивілізаційного синтезу та основних проблем формування і розвитку мультикультурного міського середовища Середземноморського регіону.

Ключові слова: Середземне море, Середземноморський регіон, цивілізація, розвиток, місто, ідентичність, Іслам, мультикультурне міське середовище.

Середземномор'я часто згадується як колыска Західної цивілізації. Назва моря походить від латинської *Mare Mediterraneum* – море посеред Землі, оскільки античні європейські і північно-африканські цивілізації розвивались в басейні саме цього моря, яке було природним шляхом комунікації між ними. Протягом всієї людської історії його народи, міста впливали і надихали суспільства у всьому світі. Унікальні географічні та океанографічні якості Середземного моря – відносно спокійні води, невеликі коливання припливу, передбачуваний характер вітру, багатство і легкість риболовлі і різноманітність природних бухт – пропонували хороші умови для проживання людини і сприяли обміну товарів і ідей. Протягом багатьох століть це море грає центральну роль в життєзабезпеченні народів і різноманітних цивілізацій, що оточують його. Воно зіграло вирішальну роль в сприйнятті простору і континентів, які оточують його. Міфи та легенди посилюють культурний аспект моря як єдиної території, викликаючи уяву художників, поетів, державних діячів, імператорів і піратів. З часів Елліністичної, Римської, Арабської та Османської імперій, Середземне море було нанесено на карти світу як єдиний загальний елемент регіону, який тримає все навколо нього на місці, як постать, що грає об'єднуючу роль [5].

До сьогоднішнього дня розглядаючи береги Середземномор'я зсередини, можна помітити, що це море володіє дійсно об'єднуючим ефектом. Береги міст різних країн, їх населення та ідентичність здаються настільки схожими, що досить важко розрізнити їх національності. Всеосяжна сила морського горизонту створює досвід безперервного простору, де міста об'єднані горизонтальною базовою лінією, що червоною ниткою проходить через територіальні межі, національності, історії і віри. Бейрут, Тель-Авів, Анкона,

Тріполі, Алжир – в той час як вони є політично окремими особами, з'являються на горизонті як брат і сестра [5].

Середземномор'я визначається як регіон, що включає басейн Середземного моря з його островами і прилеглими територіями Європи, Азії та Африки і займає площу близько 4 мільйонів квадратних кілометрів. Багато районів цього регіону відрізняються сильною сейсмічністю. Саме тут розташовані і до цього дня діючі вулкани: Етна, Везувій, Стромболі. Різноманітні природні умови Середземномор'я. Субтропіки, напівпустелі, пустелі визначають різні підходи до ведення господарства, як історично сформовані, так і сучасні.

Зрозуміти специфіку Середземноморського регіону неможливо без аналізу його цивілізаційної своєрідності і суперечливості та взагалі історії цивілізацій. Цивілізаційний розвиток розгортався на своєрідній мультикультурній карті Середземномор'я, яку населяють народи що представляють різні типи етногенезу. Цей регіон, будучи батьківщиною декількох цивілізацій, не може бути ідентифіковано з жодною з них окремо.

Унікальність та своєрідність середземноморського цивілізаційного синтезу відзначалася багатьма авторами. Відомий історик Ф. Бродель, який взагалі ототожнював усіяку цивілізацію з культурно-історичною зоною, що пов'язана насамперед з географією та демографією [3] писав у своїй масштабній праці «Середземномор'я в епоху правління Філіпа II» що Середземне море тієї епохи – це не просто море, а “комплекс морів”, до того ж морів, помережених островами, розсічених півостровами, обмальованих посіченими побережжями. Його життя невіддільне від землі, його поезія пронизана сільськими мотивами, його мореплавателі – одночасно християни. Це в такій же мірі море оливкових гаїв та виноградників, як і море вузьких гребневих судів та круглих купецьких кораблів, та його історію неможна відокремити від світу суходолу, як глину не можна відірвати від рук майстра, який надає їй форми [4].

Так А. Тарговські, один із провідних спеціалістів та ідеологів ISCSC (Міжнародного товариства з порівняльного вивчення цивілізацій) у своїй класифікації цивілізацій виділяє Середземноморську інтегровану цивілізацію[6], що у минулому об'єднувала в собі проміжні цивілізації (Хетську, Ханаанську, Мікенську, Мінойську Єгипетську, Карфагенську (Пунічну), Елліністичну (Класичну), Римську, Візантійську) та сучасні цивілізації (Західну, Ісламську, Західно-єврейську).

Серед сучасних країн 22 мають безпосередній вихід до Середземного моря. Архітектурно-містобудівні процеси у міському середовищі цього регіону мають значний мультикультурний засадчий контекст.

На період ХХ століття припадає неминуча взаємодія різних цивілізацій в умовах постколоніального періоду, що створило соціально-культурні проблеми мультикультуралізму та сприяло виникненню мультикультурного міського середовища країн Середземноморського регіону. Яскравим прикладом такої взаємодії є Франція та її Середземноморські колонії. У період між 1546 -1962 роками була створена Велика французька колоніальна імперія, до якої увійшли території всіх регіонів світу, зокрема і міжконтинентальний Ісламський Середземноморський регіон. Французькі заморські володіння у цьому регіоні включали в себе такі країни як Алжир, Туніс, Марокко, Сирія та Ліван. В період цієї колоніальної експансії та активної пропаганди, відбулося глибоке культурне взаємопроникнення Ісламської (Алжир, Туніс, Марокко, Ліван, Сирія) та Західної (Франція) цивілізацій, досить різних культурних просторів, кожен з яких має свої власні культурні характеристики та феномени. На думку американського політолога та соціолога, С. Хантінгтона саме між цими цивілізаціями відбуваються найбільші конфлікти у сучасному світі [2]. Прояви цього культурного взаємопроникнення знайшли своє яскраве відображення в міському середовищі цих країн [7]. Старі арабські міста (медина, касби) стискалися новими французькими містами (Віль Нувель), іноді зносилися цілі райони традиційної місцевої забудови та прорубувалися широкі центральні дороги (Рю дю Центр) для легкого доступу військ (на прикладі Касби Алжиру). Оскільки Іслам сформувавши соціальні, політичні і правові інститути, через них структурував і міський простір чітко поділивши місця та функції у своїх містах, ідентифікуючи Ісламську цивілізацію – Французька імперія нав'язувала цим територіям соціально-культурні принципи Західної цивілізації.

Тематика міста як культурно-історичного феномену почала активно розглядатися та вирішуватися як архітекторами та урбаністами так і соціологами, культурологами, психологами, істориками. Особливо в ситуації кризи ідентичності пов'язаної із переоцінкою існуючих цінностей та пошуком нових. Сучасні засоби інформації та інформаційні мережі руйнують кордони, засадчі основи класу, етносу, національності, релігії, субкультури та взагалі руйнують минулі соціальні інститути, які раніше формували ідентифікаційний процес. Глобальні зміни в сучасному суспільстві спричинили ускладнення міського природно-техно-соціального середовища і вирішення цієї проблеми зумовлює необхідність створення принципово нових підходів до дослідження та моделювання міського середовища з опорою на існуючий науковий досвід вітчизняної та світової науки.

Отже Середземноморський регіон включаючи у свій простір культурні феномени різних цивілізацій, створив свою власну інтегровану Середземноморську цивілізацію, яка володіє унікальними культурними

характеристиками, що формують складне природно-техно-соціальне середовище середземноморських міст. Пошуки засобів перетворення мультикультурного міського середовища Середземномор'я й процесів співіснування людей з різними культурними традиціями повинні бути спрямовані на спроби трансформації з метою удосконалення життя мешканців міст.

Література

1. Тойнби А. Дж. Цивілізація перед судом історії. Мир и Запад / Арнольд Дж. Тойнби. – М.: АСТ: Астрель; Владимир: ВКТ, 2011. – 318 с.
2. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций /С. Хантингтон: – М.: АСТ, 2003. – 603 с.
3. Бродель Ф. Грамматика цивилизаций / Бродель Ф.- М.: Весь мир, 2008. – 549 с.
4. Бродель Ф. Средиземное море и средиземноморский мир в эпоху Филиппа II в 3 ч. Ч. 1: Роль среды / Бродель Ф.: – М.: Языки славянской культуры, 2002.- 496 с.
5. Segal R. Mediterranean port cities [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://rafisegal.com/mediterranean-port-cities/>
6. Targowski A. Towards a Composite Definition and Classification of Civilization/ Targowski A. //Comparative Civilizations Review, 2009. – No.60. – С. 79-98.
7. Швець Є. В. Особливості розвитку мультикультурних міст в умовах постколоніальних трансформацій. / Швець Є. В.// Сучасні проблеми архітектури та містобудування – К.: КНУБА, 2013 –№ 32 – С. 278-281.
8. Besim S. Hakim. Building towns and neighborhoods:learning from traditional mediterranean urbanism [Електронний ресурс]: Режим доступу <http://www.charrettecenter.net/charrettecenter.asp?a=spf&pfk=7&gk=220>

Аннотация

Общий обзор уникального средиземноморского цивилизационного синтеза и основных проблем формирования и развития мультикультурной городской среды Средиземноморского региона.

Ключевые слова: Средиземное море, Средиземноморский регион, цивилизация, развитие, город, идентичность, Ислам, мультикультурная городская среда.

Abstract

Overview of unique civilization synthesis and major problems of multicultural Mediterranean region's urban formation and development.

Keywords: Mediterranean sea, the Mediterranean region ,civilization, development, city, identity, Islam, multicultural Mediterranean region.